

20. Попова В. С. К вопросу о сочетаемости глаголов речи с зависимыми формами / В. С. Попова // Синтаксис современного русского языка : Сб. статей. – Вып. 6. – Тюмень : Тюменский гос. пед. ин-т, 1968. – С. 23–43.

21. Ситар Г. Українські речення типової ситуації передачі об'єкта / Г. Ситар // Матеріали VI Міжнародного конгресу україністів. Мовознавство : Збірник наукових статей. – Кн. 5. – К., 2007. – С. 201–213.

22. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса : Пер. с франц. Редкол. : Г.В. Степанов (пред.) и др.; Вступ. ст. и общ. ред. В. Г. Гака / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 656 с.

23. Тимкова В. А. Семантико-синтаксична структура двоскладних речень із предикатами якості в українській мові : Монографія / В. А. Тимкова. – К. : Кондор, 2005. – 134 с.

Alla Pavlova

The Substantial Addressee Syntaxeme

The article considers attempt to single out and describe the semantic variants of the addressee syntaxeme in connection with semantics of the predicate. The semantic-syntactical valency of predicates and structure of the sentences with the semantic variants of the addressee syntaxeme are analyzed.

Key words: semantics, predicate, syntaxeme, addressee, semantic variants of the addressee syntaxeme.

Оксана Годз

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТИПИ ДВОСКЛАДНИХ
ПРИСЛІВНИКОВИХ РЕЧЕНЬ З ІНФІНІТИВНИМ ПІДМЕТОМ**

У статті досліджено структурно-семантичні типи двоскладних прислівникових речень з інфінітивним підметом, визначено семантичні обмеження в наповненні прислівникового складеного присудка та інфінітивного підмета.

Ключові слова: двоскладне прислівникове речення, прислівниковий складений присудок, прислівниковий компаративний складений присудок, інфінітивний підмет, структурно-семантичні типи.

Статус речень, у яких у позиції підмета вживається інфінітив, а основну частину складеного присудка заповнює прислівник, досі однозначно не витлумачено. У мовознавчій літературі ідея про виокремлення таких речень теоретично обґрунтовано, проте не запропоновано їхнього повного й несуперечливого набору.

На думку Л. А. Булаховського, визначення типу речень із присудком, вираженим прислівником або присудковим словом, та підметом у формі інфінітива викликає значні труднощі, тому що почасти інфінітив постає як еквівалент підмета, а іноді – граматично залежить від прислівника. У першому випадку мовознавець пропонує розглядати речення як особове, а в другому – як безособове, хоч провести чітку межу між цими двома випадками неможливо. За словами вченого, синтаксична двозначність таких речень створюється тим, що вони можуть сприйматися на тлі відповідних двоскладних речень та односкладних безособових прислівникових речень без інфінітива. Складність питання посилюється через труднощі встановити, що від чого залежить: інфінітив від прислівника чи прислівник від інфінітива, адже зв'язок прилягання, яким вони поєднані, не виявляє зовнішньої залежності один від одного. Саме тому Л. А. Булаховський рекомендує зважати на порядок слів у реченні та паузи. Уживання інфінітива перед прислівником дає змогу легше асоціювати все речення з двоскладним, а наявність між інфінітивом і прислівником паузи, яка буває на межі групи підмета і присудка, увиразнює ймовірність таких асоціацій. На підтвердження своєї думки Л. А. Булаховський порівнює двоє речень: *Це ж нечемно – підглядати* (О. Копиленко) та *Як чудесно жити* (В. Сосюра). Він робить висновок, що в першому реченні інфінітив *підглядати* розкриває значення займенникового підмета *це* і претендував би на роль еквівалента підмета, якби в реченні не було підмета *це*: *Підглядати – нечемно*. У другому реченні порядок слів і відсутність характерної для двоскладного речення паузи увиразнюють односкладно-безособовий склад речення і належність інфінітива до другорядних членів речення [19, с. 60–61].

Б. М. Кулик також поділяє думку Л. А. Булаховського про те, що для правильного визначення в таких реченнях синтаксичних функцій інфінітива і присудкового слова, вираженого прислівником,

потрібно спиратися на ознаки порядку слів і особливо інтонацію. Він кваліфікує ці речення як двоскладні, проте прислівниковими їх не називає. До двоскладних зараховує і речення *Присмно в траві в'ялі і духмяні упасти ниць* (С. Крижанівський), у якому підметом є інфінітив *упасти*, а присудком – прислівник *присмно*, хоч він ужитий на початку речення. Б. М. Кулик пояснює це тим, що препозитивний щодо підмета-інфінітива прислівниковий присудок наголошений, а інфінітив від нього віддалений, він називає дію, що „оцінюється, визначається прислівником на -о” [18, с. 35]. Виразником оцінної та емоційної сторони змісту речення тут також є порядок слів та інтонація [20, с. 34–35].

В інших працях рекомендують, окрім місця прислівників, інтонації, наголосу, зважати ще й на склад прислівників та комунікативне спрямування речення. Якщо прислівник постає ремою, то ужитий перед інфінітивом, він є присудком. Тому речення з препозитивним прислівником на зразок *Скрутно було їм, слабим старим, платить за мене у школу ту* (А. Тесленко) визначено як експресивні варіанти двоядерних інфінітивно-прислівникових речень [23, с. 177].

На думку М. У. Каранської, прості речення зі складеним головним членом, до якого входить слово категорії стану та залежний від нього інфінітив повнозначного дієслова, є безособово-інфінітивними. Безособова частина таких речень має оцінно-модальне навантаження, а інфінітив повідомляє основну дію, на яку поширено оцінно-модальну суть і граматичне значення першої частини [15, с. 119].

У російському мовознавстві О. О. Шахматов речення на зразок *Кататься весело і Весело кататься* називає інфінітивними двоскладними неузгодженими реченнями. Проте він не визначає в них граматичних відмінностей, а вказує лише на психологічні, що пов'язані з позицією в реченні прислівника та інфінітива [25, с. 133].

Речення, що мають у своєму складі інфінітив і прислівник, Є. М. Галкіна-Федорук поділяє на односкладні і двоскладні. Ті конструкції, що утворені за допомогою постпозитивного інфінітива та предикативного прислівника, дослідниця називає односкладними безособовими реченнями, а ті, що мають препозитивний інфінітив стосовно прислівника та інтонаційно розділені на дві частини – сферу підмета і сферу присудка, вона кваліфікує як двоскладні з інфінітивним підметом. Речення *Весело кататься і Кататься весело* чітко відрізняються одне від одного, тому що, на її думку, одна конструкція є безсуб'єктною, інша – суб'єктною. Речення *Кататься весело* інтонаційно поділене на групу підмета і групу присудка, тобто на головне та залежне, саме тому Є. М. Галкіна-Федорук називає його суб'єктним. Водночас дослідниця зауважує, що конструкції, які не поділені інтонаційно, але мають у своєму складі препозитивний інфінітив, не можна вважати суб'єктними реченнями. Лише такі, у яких друга частина є наслідком того, про що йдеться в першій частині, і їй протиставлена, у яких підмет і присудок логічно пов'язані, є суб'єктними. Наприклад, речення *Бежать быстро* не можна поділити, як речення *Курить – вредно*. Прислівники, що виражають стан природи, навколишнього середовища, часові та просторові відношення, не вживають у позиції присудка двоскладного речення. Отже, потрібно розмежовувати інфінітивні конструкції з безособово-предикативним членом, що вживається в препозиції чи в постпозиції. Якщо безособово-предикативний член стоїть перед інфінітивом і речення інтонаційно не поділене, то воно належить до безособових, речення зі зворотним порядком слів і з паузою після підмета – двоскладні з інфінітивним підметом [6, с. 189–300].

На думку Н. Ю. Шведової, речення зразка *Кататься весело* побудовані за схемою Inf – Adv, тобто є двокомпонентними. За всіма синтаксичними характеристиками вони належать до класу підметово-присудкових речень із некоординованими головними членами. Позицію інфінітива-підмета заповнює будь-яке дієслово, позицію присудка – предикативний прислівник на -о (рос. *легко, трудно, весело, скучно, далеко, близько, полезно, вредно* та ін.) чи будь-який інший прислівник, його компаратив чи суперлатив (рос. *легче, труднее, веселее*): *Быть забытым тем, кого любишь, – страшно; Ездить отсюда на работу далеко* [22, с. 315–320]. Отже, дослідниця трактує такі речення як двоскладні, проте прислівниковими їх не називає.

І. Р. Вихованець уперше в українському мовознавстві назвав двоскладними прислівниковими речення зі складеним присудком, вираженим предикативним прислівником у поєднанні з дієслівною зв'язкою, за умови, що в позиції підмета функціонує неозначена форма дієслова, [2, с. 96]. К. Г. Городенська на основі предикатно-валентного підходу конкретизувала транспонування прислівників у формально-синтаксичну позицію присудка таких речень [10, с. 111–112].

До двоскладних прислівникових з інфінітивним підметом ми зараховуємо речення, прислівниковий складений присудок яких виражений дієслівною зв'язкою та основною прислівниковою частиною, до складу якої можуть потрапляти лише якісно-означальні прислівники

переважно оцінного характеру та співвідносні з ними компаративи і суперлативи, обставинні прислівники з просторовою семантикою та утворені від них компаративи і суперлативи.

Метою пропонованої статті є комплексне дослідження всіх функціонально-семантичних типів двоскладних прислівникових речень з інфінітивним підметом у взаємозв'язку їхньої формально-граматичної та семантико-синтаксичної структури. Для її досягнення потрібно реалізувати такі завдання: 1) визначити семантичні типи прислівників, які можуть вживатися в дієслівній формально-синтаксичній позиції присудка двоскладних прислівникових речень з інфінітивним підметом; 2) виокремити й схарактеризувати функціонально-семантичні типи двоскладних прислівникових речень з інфінітивним підметом; 3) визначити типи підметів при прислівниковому складеному присудку.

Прислівникові двоскладні речення з інфінітивним підметом мають цілу низку обмежень у наповненні основної частини їхнього складеного прислівникового присудка. З огляду на це ми виокремлюємо два різновиди речень, а саме:

I. Двоскладні прислівникові речення з інфінітивним підметом і прислівниковим складеним присудком, основна частина якого виражена оцінним якісно-означальним прислівником або утвореним від нього компаративом чи суперлативом. Цей різновид речень основний і включає шість структурно-семантичних типів, специфіку яких ми і з'ясуємо далі.

1. Речення з інфінітивним підметом (у препозиції) і складеним прислівниковим присудком, вираженим нульовою формою дієслівної власне-зв'язки *бути* та якісно-означальними прислівниками переважно з оцінним значенням, склад яких, на думку К. Г. Городенської, семантично обмежений і охоплює такі прислівники, як *важко, легко, просто, складно, погано, добре, дешево, дорого, приємно, неприємно* [10, с. 111–112]. Проте цей перелік можна продовжити, адже в текстах художньої літератури та публіцистики натрапляємо й на такі часто вживані оцінні якісно-означальні прислівники, як *швидко, велично, любо, страшно, цікаво, вільно, глибоко, сильно, трудно, тихо, небезпечно, складно, виразно, гірко* та ін. Характерною рисою цих речень є те, що в присудкову позицію такі прислівники потрапляють за допомогою нульової форми дієслівної власне-зв'язки *бути*, напр.: *Звісно, тут програти – легко, але можна ж і виграти!* (О. Довженко); *Забути – важко* (В. Забіла); *Згадувати – приємно* (В. Підмогильний); *Дивитися телевізор – шкідливо* (Голос України, 16.01.2009); *Притулятися до розсувних дверей – небезпечно; Їхати на великій швидкості – небезпечно*. Компаративи та суперлативи, співвідносні з оцінними якісно-означальними прислівниками, також можуть проникати в присудкову позицію за допомогою нульової форми дієслівної власне-зв'язки *бути*, серед яких *важче (найважче), тяжче (найтяжче), легше (найлегше), простіше (найпростіше), гірше (найгірше), краще (найкраще), ліпше (найліпше), дешевше (найдешевше), дорожче (найдорожче), швидше (найшвидше), величніше (найвеличніше), страшніше (найстрашніше), цікавіше (найцікавіше), вільніше (найвільніше), глибше (найглибше), сильніше (найсильніше), трудніше (найтрудніше), тихіше (найтихіше), небезпечніше (найнебезпечніше), складніше (найскладніше)* та ін., напр.: *Йти по дорозі, дивлячись по боках і уперед, – швидше* (Марко Вовчок); *Що ж стосується «регіоналів», то їхні дії спрогнозувати – складніше* (Україна Молода, 14.02.2009); *Навчити скульптурі без натхнення – найскладніше*.

2. Речення з інфінітивним підметом (у препозиції) і складеним прислівниковим присудком, вираженим якісно-означальними прислівниками переважно з оцінним значенням за допомогою дієслівної напівзв'язки *ставати / стати* або власне-зв'язки *бути* в певній часово-особовій формі. Семантичний склад таких прислівників і співвідносних із ними компаративів та суперлативів обмежений і охоплює ті, що й попередній тип, напр.: *Йти було тихо* (А. Тесленко); *Так уже, – кажемо, – жить гірко нашому братові, так гірко* (А. Тесленко); *Орлюка, справді, впізнати було важко* (О. Довженко); *Вибратися з возняної пастки пасажиром потрібно було найшвидше* (Україна Молода, 14. 02. 2009). У художній літературі натрапляємо також на речення, у яких інфінітивний підмет уживається в постпозиції щодо прислівникового складеного присудка, напр.: *Було приємно сидіти босим на сухій, встеленій глищею землі, притулившись плечем до вимученої Дзвінки, і гризти холодне, вогке яблуко* (Л. Дереш); *...їм любо було пірнати в народне море, заспокоювати болі* (Б. Грінченко).

3. Речення з інфінітивним підметом (у препозиції) та прислівниковим компаративним присудком, що має керований другорядний член зі значенням об'єкта порівняння, виражений інфінітивом і порівняльним сполучником *ніж / аніж*, зрідка – *чим, як*, напр.: *Під час кризи знижувати податки краще, ніж підвищувати* (Україна молода, 5.08.2009); *Розказувати важче, як переживати* (Україна молода, 14.02.2009), *Не пити краще, як пити* (Укр. прислів'я). Характерною особливістю формально-синтаксичної структури цих двоскладних речень є те, що їхній

прислівниковий компаративний присудок уживається переважно на початку речення, тобто в препозиції до інфінітивного підмета, із яким поєднується завжди нульовою формою дієслівної власне-зв'язки *бути*. Таку структуру мають українські прислів'я, що слугує аргументом того, що інфінітивний підмет не має фіксованої препозиції у двоскладних реченнях із прислівниковим компаративним присудком, напр.: *Легше годувати, як поминати* (Укр. прислів'я); *Краще голодувати, ніж їсти будь-що* (Укр. прислів'я); *Краще кривду перетерпіти, як чинити* (Укр. прислів'я); *Лучче мати, як позичати* (Укр. прислів'я); *Лучче дати, ніж взяти* (Укр. прислів'я); *Латвіше (легше) брати, ніж повертати* (Укр. прислів'я).

4. Речення з інфінітивним підметом (у препозиції) та прислівниковим компаративним присудком, що має керований другорядний член зі значенням об'єкта порівняння, виражений іменником конкретної семантики у формі знахідного відмінка, і в межах об'єктного значення співвідноситься з компаративним присудком, напр.: *Дістати якихось інших продуктів у поселенні за 100 км від Уссурійська важче, ніж морської капусти і китового м'яса* (Україна молода, 14.02.2009); *Вони ще кріпаками тоді були, але їм жити було трохи краще, ніж іншим невільникам землі, бо пан відпускав батька чумакувати* (М. Стельмах). У цих реченнях інфінітивний підмет може вживатися і в постпозиції до прислівникового компаративного присудка, напр.: *Спасибі, що йлучились дядюшка ці, у їх же легше-таки робити, ніж у хазяїна* (А. Тесленко); *Тобі потрібно більше говорити про плани на майбутнє, аніж про невдачі, про те, що не варто Стасі їздити на роботу в село* (Нова Вінницька газета, 5.08.2009).

5. Речення з інфінітивним підметом (у препозиції) та прислівниковим компаративним присудком, керований другорядний член яких виражає об'єктно-просторову чи об'єктно-часову семантику, напр.: *Вставати на дачі треба раніше, ніж в місті* (Л. Дереш); *Навчатися в цій школі було легше, ніж в лицей* (Молодь України, 25.05.2007). У текстах художньої літератури та публіцистики також знаходимо речення, інфінітивний підмет яких уживається в постпозиції щодо прислівникового компаративного присудка, напр.: *По-моєму, це краще буде зробити ще сьогодні, аніж завтра... Звечора, холодком...* (О. Гончар); *Сьогодні важче, ніж 30–40 років тому, вірити у щасливе майбутнє* (Голос України, 10.08.2008).

Присудковий прислівниковий суперлатив у реченнях з інфінітивним підметом факультативно керує другорядним членом речення з об'єктною семантикою, напр.: *Піратський бізнес уже нагадує за давнєну пухлину з широкою системою метастаз, яку вилікувати найважче* (Говорить і показує Україна, 5.08.2009); *Читати цю книгу було найлегше; Вчити цього ремесла найкраще*.

6. Речення з інфінітивним підметом та прислівниковим складеним присудком бажальної модальності, що виражається за допомогою нульової форми дієслівної зв'язки *бути*, частки *би* (*б*) та прислівника, напр.: *Там холодок, там так гарно, – хоч би швидше дійти* (Б. Грінченко); *Краще б їх нікому не бачити, – зітхнув Валерик по-дорослому* (О. Гончар). Присудок таких речень може складатися з форми умовного способу дієслівної власне-зв'язки *бути* та прислівника, напр.: *Як прекрасно було б не знати душевного сум'яття* (П. Загребельний).

II. Двоскладні прислівникові речення з інфінітивним підметом (у препозиції), що має значення руху (*їхати, їздити, ходити, йти, пірнати, плавати, пливати* і под.), прислівниковим складеним присудком, основна частина якого виражена означальним просторовим прислівником *далеко, близько, високо, низько, глибоко, мілко* та ін., а також прислівниковим компаративом чи суперлативом із первинним значенням місця, що співвідносяться з ними, серед яких *далі, ближче, вище, нижче, глибше, мілкіше, найдалше, найближче, найвище, найнижче, найглибше, наймілкіше* та ін. і локативним компонентом зі значенням вихідного або кінцевого пункту руху чи шляху руху. Цей різновид двоскладних прислівникових речень, на противагу першому, за своєю структурою та семантичним наповненням компонентів однотипний, тому не розпадається на структурно-семантичні типи, напр.: *Їздити звідси Стасі далеко* (Нова вінницька газета, 10.08.2009); *Їхати автобусом туди даліше* (Голос України, 14.01.2009); *Бігти туди було близько (ближче)*; *Ходити звідси до школи далеко* (Україна молода, 17.05.2005); *Їхати звідси до магазину через Куренівку ближче*.

Отже, двоскладні прислівникові речення з інфінітивним підметом – це два особливі різновиди двоскладних прислівникових речень, характерною ознакою яких є наявність підмета-інфінітива та прислівникового складеного присудка, вираженого за допомогою форм дієслівних власне- і невласне-зв'язок та основної прислівникової частини, до складу якої входять якісно-означальні прислівники переважно оцінного характеру, означальні прислівники з просторовою семантикою та співвідносні з ними компаративи і суперлативи. Переважають двоскладні речення першого різновиду, у яких

основна частина прислівникового складеного присудка яких виражена оцінним якісно-означальним прислівником або утвореним від нього компаративом чи суперлативом. Вони об'єднують шість структурно-семантичних типів. Кількісно меншим і структурно однотипнішим є другий різновид двоскладних прислівникових речень з інфінітивним підметом (у препозиції), що виражає значення руху, прислівниковим складеним присудком, основну частину якого заповнює означальний просторовий прислівник або співвідносний із ним компаратив чи суперлатив, та локативним компонентом зі значенням вихідного, кінцевого пункту руху або шляху руху. Перспективу вбачаємо в дослідженні прислівникових речень в аспекті теорії перехідності, зокрема, виявлення конструкцій, що характеризуються функціональним синкретизмом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 220 с.
4. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. Вид-во „Пультари”, 2004. – 400 с.
5. Вінтонів М. О. Типологія форм присудка в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / М. О. Вінтонів. – Дніпропетровськ, 1997. – 23 с.
6. Галкина-Федорук Е. М. Безличные предложения в современном русском языке / Е. М. Галкина-Федорук. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. – 332 с.
7. Городенська К. Г. Синтаксичні позиції ступеньованих прислівників з первинною локативною семантикою / К. Г. Городенська // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 2. – С. 6–11.
8. Городенська К. Г. Синтаксична сфера компаративних і суперлативних прислівників міри і ступеня / К. Г. Городенська // *Ucrainica II. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury : Sborník článků.* – Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2006. – 1 část. – S. 53–58.
9. Городенська К. Власне-прислівникова й транспозиційна сфера ступеньованих прислівників з первинною якісно-означальною семантикою / Катерина Городенська // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. С. Стефаника. Філологія. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – Вип. XV. – XVIII. – С. 41–43.
10. Городенська К. Г. Семантичні групи прислівників у синтаксичній сфері дієслова / К. Г. Городенська // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 4. – С. 110–114.
11. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення (Просте речення : еквіваленти речення) / П. С. Дудик. – К. : Наук. думка, 1973. – 288 с.
12. Загнітко А. Теоретична граматика української мови. Синтаксис : монографія / Анатолій Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
13. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.
14. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові / Н. Л. Іваницька. – К. : Вища школа, 1986. – 167 с.
15. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української мови / М. У. Каранська. – К. : Либідь, 1995. – 312 с.
16. Ковбаса Н. Л. Составное сказуемое в украинском языке : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 „Український язык” / Н. Л. Ковбаса. – К., 1970. – 25 с.
17. Костусяк Н. М. Категорія ступенів порівняння у граматичній системі української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. М. Костусяк. – Луцьк, 1998. – 227 с.
18. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Частина II. Синтаксис / Б. М. Кулик. – К. : Рад. школа, 1961. – 287 с.
19. Курс сучасної української літературної мови / [за ред. Л. А. Булаховського]. – К. : Рад. школа, 1951. – Т. II. Синтаксис. – 408 с.
20. Межов О. В. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Межов. – Луцьк, 1998. – 24 с.
21. Попович Н. М. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. М. Попович. – К. : 2002. – 24 с.
22. Русская грамматика. – М. : Наука, 1980. – Т. 2. Синтаксис. – 709 с.

23. Слинко І.І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання / І.І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 669 с.
24. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.
25. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 620 с.
26. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2004. – 406 с.

Oksana Godz

Structural and semantic types of two-member adverbial sentences with infinitive subject

The article regards the structural and semantic types of two-member adverbial sentences with infinitive subject, defines semantic limitations in a composite completion of the adverbial compound predicate and the infinitive subject.

Key words: two-member adverbial sentences, adverbial compound predicate, adverbial compiled comparative predicate, infinitive subject, structural and semantic types.

Тетяна Юрчишин

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УЗАГАЛЬНЕНОГО ЗМІСТУ
В СТРУКТУРІ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ**

Статтю присвячено дослідженню проблеми статусу складних конструкцій з узагальненим змістом. Визначено фактори та способи формування узагальненого змісту в структурі складного речення.

Ключові слова: узагальнений зміст, способи творення узагальненого змісту, лексико-семантичне оформлення, заміщення семантико-синтаксичної позиції, механізм регулярної реалізації.

Проблема статусу конструкцій узагальненого змісту в синтаксичній системі української мови у своїй основі пов'язана з виокремленням односкладних узагальнено-особових речень як самостійного різновиду в класифікаційних описах. Однак увагу синтаксистів до конструкцій цього типу помітно посилено у зв'язку з неправомірністю їх виділення в окремий різновид на основі структурного критерію, адже узагальнений зміст здатні виражати речення, різні за формальною організацією, а не лише односкладні. Пор.: *Хисту не зарити у землі* (Л. Костенко); *Із піснею скоріше час минає* (Леся Українка); *Не досить лиш хреста носити – з хрестом у серці треба жити* (Л. Костенко). У сучасних синтаксичних дослідженнях увага до узагальнених конструкцій посилюється у зв'язку з актуалізацією поглядів на речення як багатоаспектну одиницю, що сформувалися в контексті структурно-семантичного напрямку лінгвістичних досліджень, в аспекті якого речення описано на статичному та динамічному рівнях [3], [1], [4], [5], [6].

У цілому семантико-синтаксичне відношення узагальнення полягає в представленні мовної ситуації дійсності як типової, загальновідомої. Речення узагальненої семантики виражають зміст, який стосується всіх людей, незалежно від їхніх вікових чи гендерних ознак, від місця або часу позначуваної події. Вони не містять повідомлення про конкретні факти дійсності, а репрезентують істини та закономірності, що є результатом узагальнення людського досвіду, наприклад: *Без муки не бува моди* (М. Старицький); *Не можна збирати щось інше, ніж сіялось* (О. Кобилянська); *Курчат по осені рахують* (М. Вакалюк-Дорошенко).

Водночас той факт, що узагальненню можуть підлягати складні ситуації дійсності, котрі осмислюють як взаємозв'язок кількох ситуацій, актуалізує увагу до явища узагальнення змісту в складному реченні. Метою нашої статті є репрезентація узагальненого змісту саме в структурі складного речення.

У цьому контексті можна виокремити складні конструкції, де репрезентовано складні ситуації дійсності, що постають як пов'язані певними відношеннями ситуації – типові, узагальнені. При цьому узагальнений зміст формується під впливом таких чинників: лексико-семантичного